ئایا سیستەمی حوکمڕانیی کوردایەتیی، سوڵطانییە یان شێخنشینییە؟ ... هەڵگر بیتۆنی

کاك کامیار سابیر لە وتارێکدا بەناوی (ئیمارەتە شێخنشینییەکەی بارزانیی)، لە بەرامبەر چەمکی (حوکمڕانیی سوڵطانیی) دا، کە ماوەیەکی درێژە لەلایەن کاك مەریوان وریا قانع و کاك ئاراس فەتاحەوە تەبەنیی دەکرێت، چەمکی (شێخنشینیی) بەکارهێناوە. ئەوەندەی من کاك کامیار بناسم، لە بەکارهێنانی چەمك و وشەدا، زۆر وردە و تا ئێستا لێیم نەبینیوە چەمکێك لە کۆنتێکستێکی هەڵەدا بەکاربهێنێت. لەم وتارەیدا، بەکارهێنانی چەمکی (شێخنشینیی) بۆ ئیمارەتەکەی کوردایەتیی، ووردترین، عەقڵانیترین و گونجاوترین پێناسەیە بۆ ئەو حوکمڕانییەی کوردستانی عێڕاق کە بنەماڵەی بارزانیی خشت بەخشت لەسەریەکی دادەنێن؛ بەڵام کاك کامیار هیچ ڕونکردنەوەیەکی لەسەر جیاوازیی چەمکی شێخنشینیی لەگەڵ چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی(سوڵطانیزم) نەداوە، بەڵکو تەنیا وەکو سینۆنیمێك (موڕادیف) بەکاری دەهێنێت.

من هەوڵدەدەم لەم نوسینەدا، هەڵە بەکارهێنانی چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی و ثیۆرایزی ئەو حوکمڕانییە لەو چوارچێوەیەدا، بخەمە ڕوو و بەکارهێنانیشی ڕەخنەبکەم. لەناو دونیای ئەکادیمیدا، کە کاك مەیوان و ئاراس خۆیان لە زانکۆ پێشکەوتووەکانی ئەوروپا پلەی ئەکادیمیان وەرگرتووە، ناکرێ بەبێ ڕونکردنەوەی تێگەیشتن و تێڕوانینی نوسەر بۆ چەمکێك و پێناسەکردنی، هەر بە مەزەندەی عەقڵ بەکاربهێنرێت. من لە هیچ شوێنێك نەمبینیوە ئەو دوونوسەرە پێناسەیێکی سوڵطانیزمیانکردبێت و ئینجا هاتبن ئەو چەمکە بەسەر سیستەمی حوکمڕانی کوردایەتییدا تەطبیق(Implementation) بکەن.
بەتەنیا لەیەکچون لەهەندێك لایەنی شکلییەوە، وەکو حوکمی ویراسی، مانای ئەوە نیە کە حوکمڕانیەکانی مەلەکی، سوڵطانی، ئیمپراطۆری و ئیمارەتی شێخنشینیی لەیەکتری جیانەکەینەوە، چونکە هەریەك لەو حوکمڕانیانە جیاوازن.

لەم وتارەدا لەسەر سوڵطانی و شێخنشینی ڕادەوەستم، چونکە مەبەست لە خودی وتارەکە ڕەخنەکردنە لە بەکارهێنانی
چەمکی سوڵطانی بۆ حوکمڕانی کوردایەتیی و من پێموایە کە

بەکارهێنانی شێخنشینیی وردتر، عەقڵانیتر و زانستیانەترە. ئەگەر بەووردی سەیری سیستەمی سیاسی، ئابوری و حوکمڕانی و فۆڕمی دەوڵەتەکانیانبکەین، دەتوانین جیاوازیەکانی نێوان شێوازی حوکمڕانی سوڵطانی و ئیماڕەتی شێخنشینیی ببینین و لەیەکتریان هەڵاوێرین.

سەرەتا دەمەوێت، حوکمڕانیی (سوڵطانیی) و (شێخنشینیی) ڕوونبکەمەوە و جیاوازییەکانیان بخەمەڕوو، کە ئەوەمان بەسەرکەوتوویی ئەنجامدا، دەتوانین بگەینە حوکمێکی ڕاست لە پێناسەکردنی حوکمڕانیی کوردایەتیی بنەماڵەی بارزانیی، بە یەکێك لەو دوو چەمکە.

لە ڕووی زمانەوانییەوە، بۆ تایبەتییش ئیتیمۆلۆژیای زمانیی، وشەی سوڵطان، لە سوڵطەی عەرەبییەوە هاتووە. لە کوردییدا بەمانای دەستەڵات یان فەرمانڕەوایی دێت کە بەئینگلیزیش نزیکترین وشە (Authority)یە. چەمکی سوڵطان، بۆیەکەمجار لەلایەن مەحمود غەزنەوی یان مەحمود زابلی(٩٧١-١٠٣٠) سوڵطانی ئیمپراتۆریەتی غەزنەوی(کە بەنزیکەیی ئەفغانستانی ئێستا دەکات) بەکارهێنراوە. دواتر، عوسمانییەکانیش هەر نازناوی سوڵطانیان بۆ خۆیان بەکاردەهێنا و سیستەمەکەشیان هەر سوڵطانیی یان سەڵطەنەت بوو. تەنیا لە یەک قۆناغدا، لەسەردەمی سوڵطان عەبدولحەمیدی دووەمدا، چەمکی خەلیفە و خەلافەتی ئیسلامیی جێکەوت کراوە.

سیستەمی سەڵطەنەت کە جۆرێکە لە مۆنارکی ئیسلامی، جیاوازیەکەی لە خەلافەت ئەوەیە کە خودی سوڵطان مەرجەعی دینیی نییە، بەڵکو والیی کاروباری دەسەڵات و دینە، بەڵام جیاوازییەکەی لە مەلەکییەت یان پاشایەتیی ئەوەیە، کە سیستەمی پاشایی دەکرێت دینیی بێت یان سێکیولار(عەلمانیی)ش بێت. هەرچی سەڵطەنەتە، سیستەمێکی دینییە و لەو ڕووەوە لە سیستەمی مۆنارکیی ئەوروپای سەدەکانی ناوەڕاستەوە نزیکە کە کریستیانی دینی ڕەسمیی دەوڵەتبوو، وەکو مۆنارکی لویسەکان لە فەڕەنسا، چارلی لە ئیسپانیا و …هتد.

لە سیستەمی سەڵطەنەتدا، سوڵطان مەرجەعی سەرەکی دەستەڵات. کاروباری دەوڵەت و حوکمداری لەلایەن وەزیی ئەعزەم یان بڵێین سەرۆکی حوکومەتەوە بەڕێوە دەچێت، و هەرچی کاروباری دینیشە، لەژێرچاودێری خۆیدا، لەلایەن موفتیی و پیاوانی دینییەوە بەڕێوەدەچێت. سوڵطان نوێنەری دەوڵەت دەکات و خۆی بە خاوەنی تەواوی ئەو جوگرافیایە دەزانێت کە قەڵەمڕەوی بەسەرداهەیە.

بۆیە دەبینین لەو نامە و بڕیارانەی کە سوڵتانەکانی عوسمانیی نوسیویانن، هەمیشە بە (سوڵتان فڵان، سوڵتانی فڵان و فڵان وفڵان شوێن)، دەستیان پێکردووە. سەرەڕای هەبوونی دەستەڵاتی ڕەها، سوڵتان، دەوڵەت بە قانون بەڕێوەدەبات و جگە لە سوڵتان کە خۆی مەرجەعی قانونە، ئەوا قانون لەسەرووی هەموو کەسێکەوەیە، بە ئەندامانی خێزانی سوڵتانیشەوە. مێژووی عوسمانییەکان پڕە لە نموونەی بەسزا گەیاندنی کەسانی سەر بە خێزانی سوڵتانێکان. دیارترین و بەناوبانگترین نمونەی ئەمە، چیرۆکی سوڵتان سلێمانی قانونیی و موستەفای کوڕیەتی (وەلی عەهدیش بوو)، کە سوڵتان لە کوڕی خۆیشی خۆشنابێت.

واتا لە سیستەمی سوڵتانییدا، سوڵتان وەکو کەس و بەو هێزەی کە لە کاروباری دیین و دەوڵەتەوە وەریدەگرێت حوکم دەکات نەوەکو هەر خێزانەکەی. لەگەڵ ئەوەشدا کە دەستەڵات لە باوکەوە بۆ کوڕ دەگوازرێتەوە، بەڵام خێزان، دیین، دەوڵەت و حوکمدارییی، زۆر تێکەڵی یەکتر ناکرێن. خێزان تا ئەو کاتە گرینگە کە لەخزمەت دەوڵەت و دەسەڵات و دیین و حوکمڕانیدا بێت، ئەگەر لەنێوان خێزان و پڕەنسیپەکانی حوکمدارییدا، سوڵتان ناچاری هەڵبژاردن بێت ، ئەوا بەبێ دوودڵیی پڕەنسیپەکانی حوکمدارییی و دەسەڵات هەڵدەبژێرێت.

ئەو جۆرە حوکمدارییەی کە دەمانەوێت لێرەدا لەگەڵ سیستەمی سەڵطنەت بەراودی بکەین، سیستەمی شێخنشینییە کە لە وڵاتانی خەلیج پەیڕەو دەکرێت و ئیمارەت و مەملەکەتیشیان پێدەگوترێت. لێرەدا وشەی شێخ بەمانا سۆسیۆ سیاسییەکەی بەکاردەهێنرێت نەوەکو دینییەکەی، واتا شێخ وەکو سەرۆکی عەشیرەت و دەسەڵات بەکاردێت نەك وەکو پیاوی دینیی و دەسەڵاتی دیینیی. لە کۆنتێکستە دینییەکەدا، لە عەرەبییدا، شێخ مانای (مەلا) و پیاوی دییینیی کوردی دەبەخشێت. لە کۆنتێکستە کۆمەڵایەتیەکەشدا، شیخ یان شیخ العشیرة واتای سەرۆك عەشیرەت یاخود سەرۆك خێڵ دەبەخشەت. ئێمە لەکوردیدا شێخ بۆ ڕابەری طەریقەتەکان بەکاردەهێنین، کە دیارە شێخانی طەریقەتە دیینییەکانی کورد زۆر جار سەرۆك عەشیرەتن و لەهەمانکاتدا ڕابەری سیاسیی کوردایەتییشن.

لە سیستەمی حوکمڕانی شێخنشینییدا Chiefdoms لە ڕووی ثیوریی و کولتوورییەوە، پێرەسەندنێکی کولتوورییە، نێستالۆژیای بۆ دەسەڵات و حوکمڕانیی هەیە، لەڕووی ئۆرگانییەوە لە هێز و تیرە Tribe ، هێروەها لە جڤاکی باند (Band Society) باڵاترە، بەڵام لە خوار فۆرمی دەوڵەتەوە. شێخ بە عەشیرەتەکەیەوە دەتوانێت حوکم بکات، و

عەشیرەت لەپێش دەوڵەتەوە دێت. هەر لە بنەمادا، دەوڵەت بۆ عەشیرەت کاردەکات نەوەکو بە پێچەوانەوە. لە سەڵطەنەتدا شتێك بەناوی عەشیرەتەوە نییە، بەڵکو خێزانی سوڵطان هەیە کە ئەویش بازنەیێکی زۆر تەنگە و زۆریش دوور بڕوات، هەر خزمی پلە یەك و دوو دەگرێتەوە، کە ئەوانەش هیچ دەسەڵاتێکی سیاسیان نییە، جگە لەو کوڕانەی کە وەکو ئەمیر بەسەر ناوچەیەکدا حوکمدارن یانیش وەلی عەهد. لەگەڵ ئەوەشدا، لە دیدی سوڵطانەوە، ئەوانە وەکو بەشێك لە دەوڵەت مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت نەوەکو ئەندامی خێزان. هەرچی سیستەمی شێخنشینییە، تەواوی عەشیرەت حوکمدەکات و ئەندامانی خێزانی سەرۆك لەسەروی هەموو قانون و ڕێسایەکەوەن. تا ئێستا نەمان بیستووە کە لە یەکێك لە شێخنشینیەکانی خەلیج، یەکێك لە ئەندامانی عەشیرەتی حوکمدار لێپێچینەوەی لەگەڵدا بکرێت، ئەگەر هەڵەیەکی لەبەرامبەر سەرۆك عەشیرەت نەکرد بێت.

بۆیە لەو سیستەمدا، دەوڵەت، دەوڵەتی عەشیرەتێك یان چەند عەشیرەتێکە کە کەوتوونەتە ناو هاوپەیمانێتییەوە و لەپێناو عەشیرەتێکاندایە. ئەو هاوڵاتییانەی کە سەربەعەشیرەت نەبن، دەبێ لە خزمەتی دەوڵەتی شێخەکاندا بن و بۆ هەموو بڕیارێکانی شێخنشینییەکە رازیی بن و سەر بلەقێنن و بنەماڵەی شێخ، وەکو حاکمی موطڵەق بۆسەر سیاسەت و ئابوورییەوە، پەسەند بکەن. سەروەت و سامانی وڵات موڵکی عەشیرەتە و هەریەکە و بەگوێرەی نزیکی لە سەرۆك عەشیرەت، پشکی تیایدا هەیە. هەموو جومگەکانی دەسەڵات لەلایەن پیاوانی سەربەعەشیرەتەوە قۆرغ دەکرێن. بۆ ئەوەی یەکێك لەناو دەسەڵاتی دەوڵەتدا جێگە بگرێت، پێویستی بە پسپۆری، شارەزایی و لێهاتوویی نییە بەڵکو دەبێ سەر بە عەشیرەت بێت، یان وەلائی موطڵەقی بۆ شێخی گەورە و بنەماڵەی شێخ هەبێت. هەر لە بنەمادا دەوڵەت وەکو عەشیرەت بەڕێوەدەبرێت و ئەو دامودەزگا مۆدێرنە باوانەی کە هەن، تەنیا فۆرمن و بۆ نیشاندانی فۆرماڵیی دەوڵەتە، ئەگەرنا لە پراکتیکدا هیچ نرخێکی ئەوتۆیان نییە. بەڵام لە سیستەمی سوڵطانیدا، کەسانی پسپۆر و لێهاتوو دەسەڵاتی باڵایان پێدەدرێت، بۆ نمونە ئیبراهیم پاشا، کە وەزیری ئەعزەمی سوڵطان سلێمان بوو، لە بنەچەدا یۆنانی بوو. کاتێکیش سوڵطان بریاری ئیعدامکردنی دا، حسابی بۆ ئەوە نەکرد کە زاوایەتی.

لەبەر ڕۆشنایی ئەوەی سەرەوە، ئەگەر سەیرێکی ئەو مۆدێلە حوکمڕانیە بکەین، کە لە کوردستانی عێراقدا لەلایەن بنەماڵەی بارزانیەوە تەبننی دەکرێت و هەوڵی جێکەوتکردنی دەدرێت، ئەوا جیاوازیەکانی

لەگەڵ حوکمڕانی سوڵطانی دا ئاسمان و ڕێسمانە. لەو حوکمڕانیەی بنەماڵەی بارزانیدا، بارزانیی بوون بەسە بۆ ئەوەی لە سێکتەری ئابوری، عەسکەری و سیاسییدا پلەی هەرەباڵا وەربگری. بارزانی لە کۆنگرەی حیزبەکەیدا، باسی هەزاران پیاوی عەشیرەتەکەی دەکرد. واتا ئەوانە بە گرینگترین هێزی خۆی دەبینێت، نەوەکو قانون و دەزگاکانی دەوڵەتداری. هەربۆیە، ئەوە چەندین ساڵە حکومەتی هەرێم نەبێتە خاوەن دەستور.

ئایا تا ئێستا، بارزانیێك یان کەسێك لە عەشیرەتەکانی ناو ئەو حوکمڕانیە ڕووبەڕووی لێپێچینەوەیێکی قانونی بوون؟ ئەو قسەیەی سیروان بارزانی برازای مەسعود، کە زۆر بێشەرمانە و ڕوهەڵماڵراوانە، هەڵاتن لە بەرەکانی جەنگی بە ئاسایی دەدیت، لە کاتێکدا پلەی جەنەڕاڵی عەسکەری هەیە، هەرگیز لە سیستەمی سوڵطانییدا قەبوڵناکرێت. ئەگەر برازای سوڵطانێکی عوسمانی بوایە ، لەسەر ئەو هەڵاتنەی، دەبوایە سەری دابنێ نەوەکو لە پاڵ پلە عەسکەریە فشۆڵەکەی خاوەنی گەورەترین کۆمپانیای تەلەکۆمۆنیکەیشنیش بێت و باج و ڕسوماتەکەشی لە لایەن حکومەتی مەرکەزیەوە لە بودجەی حکومەتی هەرێم ببڕدرێت. لەبەرئەوە و لەکاتێکدا چۆمکی سوڵطانیزم(سوڵطانیی)، لەباری مێژوویی، سیاسیی، فیکریی، کولتووریی و مەعریفییشەوە، کۆنترادیکتی لەگەڵ دەسەڵات و هەژموونی سیاسیی و ئابووریی بنەماڵەی بارزانییدا هەیە، باشترە فۆرمی شێخنشینیی بەکار بهێنرێت. ئیمارەتی شێخنشینیی، لەباری ثیۆریی، فیکریی و زمانییەوە، لەباری ئابوری و سیاسییشەوە، باشتر ئەنەڵایزی ئەو هەژموونەی ماڵی بارزانیی و طەماحەکانیان دەکات.

ستۆکهۆڵم ٨-١٢-٢٠١٨

سەبوورییەك بۆ گیانی پەژموردەی حەمە زیاد … سۆران

محەمەد

ریچارد گاری براتیگان کاتێك جامخانەی بنکەیەکی پۆلیسی شکاند وای دەزانی لە ئاکامی ئەم کارەیدا بەندی دەکەن و بەو هۆیەشەوە لە زیندان پارووەیەکی نانی پێدەدرێت و بەمجۆرە لە برسێتی رزگاری دەبێت، بەڵام سەرەنجام رەوانەی نەخۆشخانەی دەروونی کرا- بە گومانی دەستنیشانکردنی بە توشبوونی حاڵەتی شیزۆفرینیاو پارانۆی و لەوێ چارەسەری لێدانی تەزووی کارەبا لە سەری دەدرا .

ئەو دەیگێڕێتەوە: کاتێك منداڵ بووین دایکمان کێکی بۆ من و خوشکەکەم دروست دەکرد، بەڵام دایکمان لەبەر نەبوونیی لە جیاتی میوەی وشك؛ پاشەڕۆی مشکی تێکەڵ دەکرد تا دڵی من و خوشکەکەم خۆش بکات و وابزانین میوەی وشکەوەبووە.
لە بیرمە لە نەوەدەکاندا ویستم شتێك لەسەر هەستی ئەدەبی حەمە زیاد بنووسم وەك ئاوڕدانەوەیەك لە ژیانی شاعیرانەو دیدی عەبەسی و نەهامەتەکانی ئەو مرۆڤە، بۆ ئەم مەبەستەش چووم بۆ لای شاعیری بەڕێز (کەریم دەشتی) تا چەند پرسیارێکی لەو بارەوە لێبکەم، بەڵام مەخابن کە نووسینەکەم تەواو کردو رەوانەی رۆژنامەیەکم کرد، هەرچەندە ویستیان بڵاویبکەنەوەو تایپیشیان کرد، بەڵام پاشتر بڵاویان نەکردەوە! رەنگە ئێستاش کاک (کەریم دەشتی) لەو وتوێژەی

خۆی بپرسێت.

حەمە زیاد کەسایەتییەکی جیا لە هەموومان، لێوانلێو لە حەزی ئەدەب و هێنراوە، عەشقی شکاوی زۆر لە مرۆڤەکان ناکام دەبێت و نامێ سەردەنێتەوە، ئەو شیعرێك دەنووسێت تا گیانی (گەشبینی)مان تیا بچێنێت، لە زەمەنی تێکشکاندنی هیواکاندا، ئەمە یادی ئەو وێنەیەی خاڵە حەمرینی سەر پایەیەکی چایخانەی مەچکۆی هێنامەوە(هەرچەندە ئەویش لەگەڵ نۆژەنکردنەوەکاندا لابرا- وەك کاك هاشم سەراجی شاعیر پێی ڕاگەیاندم)، کە چۆن لەو وێنەیەدا خاڵە حەمرین لە دواییەکانی ژیانی خۆی و لێوارەکانی نەخۆشیدا بوو، لەسەر کورسییەك دانیشتووەو بزەیەك لە قوڵایی دڵەوە بۆ کامێراکە دەکات تاکو گیانی هیواو بەختەوەریمان تێدا بڕوێنێت.. دووبارە ئەوەش ڕیچارد برایگان بوو چوو بووە بەردەم گوڵێك و وێنەیەکی لەگەڵدا گرتبوو، بەڵام لێی نەکردبووەوە چونکە لە خەمی ژیانی گوڵێکیشدا بوو.

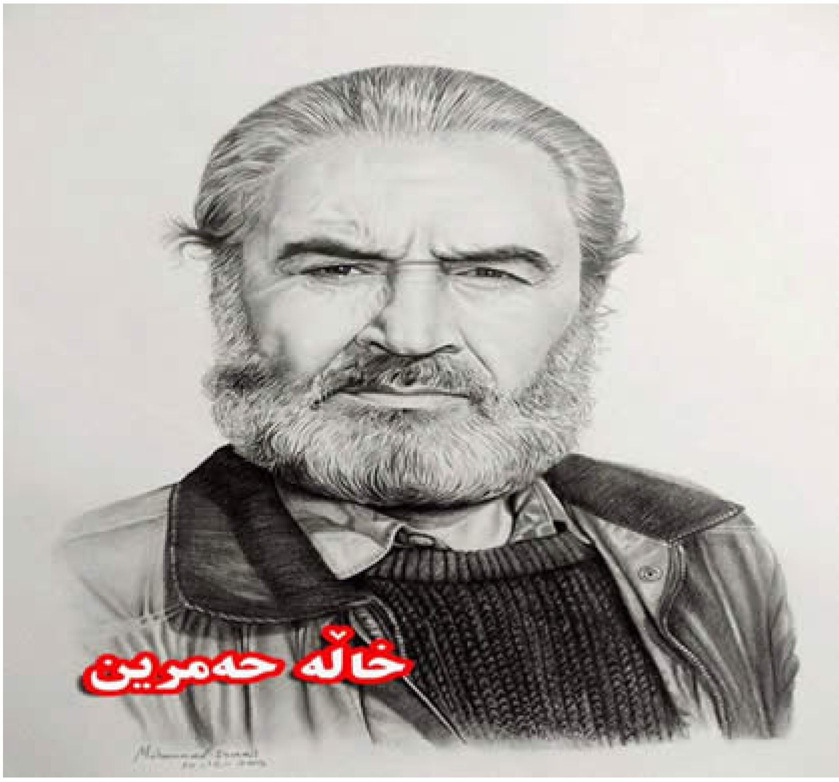

بەڵێ ئەوە کاك شێرزادی هەستناسك و مرۆڤدۆست بوو لە زمانی ئەو دەقە تێگەیشت و بڵاوی کردەوە، لە کاتێکدا لەو بڕوایەدا نیم هیچ لە ڕۆژنامەو بڵاوکراوەکان ئاوڕێکیشی لێبدەنەوە، ئەمەیە ناوازەیی کاری ڕۆژنامەگەریی لە کەشف کردنی جوانی مرۆڤە خامۆشەکان و موعاناتە فەرامۆشکراوەکاندا..
گەر بێین لێکۆڵینەوەو شیکاریەکی سەرپێیی بۆ ئەو هێنراوەیە بکەین، دوای چەند جارێك لە خوێندنەوە بەر ئەو شێوازە سوریالییە

سەرەتاییە دەکەوین کە ئەندرێ بریتۆن لە مانیفێستی یەکەمی سوریالییەکاندا لە ساڵی 1924 رایگەیاند، ئەویش نووسینی ساتەکی و ئۆتۆماتیکی بوو بەو مانایەی رێنەچوون و بیرنەکردنەوە لە رێکخستنی دەستەواژەو ماناکان و رێزمان، ئەمەش بە ئاشکرا تەعبیر لە عەقڵی ناوەوە دەکات، لە کاتێکدا بە هیچ جۆرێك ئەو هۆنراوانەش لە دنیای قوڵی ناخەوە نەدەنووسران.
حەمە زیاد ئەو مرۆڤەی کە کاک کەریم دەشتی شاعیر سەبارەتی دەیگوت: یەکێك بوو لە قوتابییە زیرەکەکانی ناو هاوڕێکانی و سەروکاری لەگەڵ زمانی ئینگلیزیشدا هەبوو، ئاوها هۆنراوەکەیمان پێشکەش دەکات:

– گەشبینی-

لای هەندێکا
شیعر خەمەو
تەونی خەفەت هەڵئەچنێ
لای هەندێکیش
شیعر خەندەو پێکەنینە
سەوزە خەونان
پێدەبینێ
خەندەی نەزاکەت
بێ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تۆ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان
دەلال هەی دەلال
خەندەی ساواییت
هاورازی دەمی
وەسڵ غوربەت بوو
دەلال هەی دەلال
لەگەڵ بزەی دا
هەڵدەکا شەماڵ
چ دیمەنێکە
قەشەنگ و جوان
بزەی روخساری گەش و شۆخانەی

***

ئەگەر هەر یەك لە ئێمە شتانێك لە ناو ئەم هۆنراوەیەدا جیاوازتر دابڕێژینەوە وەك ئەوەی (لە بری: لای هەندێكا، بڵێین: لای هەندێك)، (لەبری: سەوزە خەونان پێ دەبینێ، بڵێین: سەوزە خەونی پێدەبینێ)،
یان لە بری: (خەندەی نەزاكەت
بۆ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تۆ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان)
بڵێین: (خەندەی رازاوەت
شادی بەخشە بۆ
دیداری دڵان
لە نێو هەتوانی
حاڵی پەشێوان)
یان لە بری (هاوڕازی دەمی وەسڵ غوربەت بوو، بڵێین: هاوڕازی دەمی وەسڵی غوربەت بوو).. ئەوا هیچ كام لەم وردە دەسكارییانەی لە تاسوقە و تامەزرۆیی خوێنەران بۆ جوانی و سەرنجڕاكێشی زاراوەی (دەلال هەی دەلال) كەم ناكات و هەموویان لە بەردەم جوانی و پاكی ئەم وشەیەدا بە چۆكدا دێن و رۆحی پەژموردەو ناوازەی ئەم شاعیرە دڵبریندارەی تێدا دەخوێننەوە.

حەمەزیاد جارانێك وەك سیمبوڵێكی نزیك لە دنیای رۆشنبیرانی شار و تۆمارگەی گۆڕانكاریەكانی ناوی ناو دەهێنرێت، بەڵام ئەو هەر وەكو كێوێكی سەخت ماوەتەوەو بزەی سەر زاریشی ئاوا نابێت بۆ كڵێان و

شەقام و مزگەوت و چایخانە و بێنەواکانی شار، ئەو زۆر دۆست و برادەری نووسەری هەیە، هیچیشیان دوو دڵ نین لە سادەیی و شیعردۆستی و ناوازەیی کەسایەتی کاک حەمە زیاد.
ئەمەشە وا لە من دەکات لە کۆتاییدا ئەم چەند دێڕەی بۆ بنووسم:

ئەی عاشقە ناکامەکە!
کاتێك هێور
بەسەر کاشییەڵ بێدەنگەکان
هەنگاوت نا
رووەو تەعجیل،
کاسکێتەکەت
لە یاد نەکەی
بۆسەر کێلی
سەلاح سەیدێك.
لەوێ بڵێ:
ئەگەر چی خامە نەیتوانی
شیعرێک
شایستە بە یادت
لە ناخما بهێنێتەوە،
با وەك ئاڵا
کاسکێتەکەم
لە سەر کێلت
بشنێتەوە
***

بوش پاڵەوان و حاجییە یان تاوانباری جەنگە؟ ... ئەحمەد رەجەب

رۆژی شەممەی رابردوو جۆرج هێربێت واکەر بوش(جۆرج بوشی باوك) مردو چەند هاوڵاتی و نووسەرو رۆژنامەوان ناوی حاجی و پاڵەوان و

رزگارکەریان پێێ بەخشیوەو ئەوەش کارێکی ئاساو بۆچوونیی ئازادانەی خۆیانەو بەڵام باسکردنی هەندێ دەستەواژە بە توانج وپەلارو بە بێتێگەیشتتن جێێ سەرنجە.

راستە لە ساڵی 1991 ئەمریکا لە بەر بەرژەوندی خوێ و، پاراستنی دۆستانی لە کەنداو، هێزی زیاتری هیناو گەیشتە ناوچەکە بۆ قاودانی سەدام حسەین لە کوێت و، ئەوەش بووە هوێ هەرەسهێنانی سوپای عێراق و، هاوڵاتیان لە باشورو ناوەراستی وڵات هەلیان بۆ رەخساو، دەستیان گرت بەسەرشارەکان و، راوانانی پۆلیس و ئە من و بەعسییەکان، بەڵام ئەمرێکا کە زانی سەرکەوتنی گەل لە بەرژەوەندیان نییە، شەریان راگرت و بە سەدامیان وت وەرن با رێکبکەوین و، سەدامیش لاوازو نابووت بوو نوێنەرەکانی ناردو، لە ژێر خیوەتی سەفوان لە عێراق بە هەموو داخوازییەکانی ئەمریکا رازی بوو، لە پاش ئەو رێکەوتنە پر شەرمەزارییە، هێزەکانی سەدامی دیکتاتۆر کەوتنە گرتن و کوشتنی خەڵکی راپەریوی عێراق و، ئەگێرنەوەئەوەندە کوژراو هەبوو سەگ و پشیلە لاشەکانیان ئەخوارد.

لە کوردستان و هەر لە هەمەمان ساڵدا {1991} گەلی قارەمانی کوردستان هەڵسان بە راپەرینە مەزنەکەی ئادار، راپەرینێکی سەراپاو گشتگیر بوو، رۆژانە رۆڵەکەکانی گەل بە پاڵپشتی هێزە شۆرگێرەکان و هێزی پێشمەرگە لە ناوچەکان رائەپەرێن وشارو شوێنی تازەیان ئازاد ئەکردو، راپەرین درێژەپێدەری تێکۆشان و بەرخودانی گەڵی کوردستان بوو بۆ رەتکردنەوەی هەموو جۆرە ستەم و چەوسانەوەیەك و گەیشتن بە ئازادی و بەدیهێنانی مافەرەواکانی.
بەڵێ، ئەمریکا، وڵاتێکی ئیمپریالیزمەو، هەموو کات ئەیەوێت دەسەلاتی پەرەبسەنێت و، لە رێێ هێزەوە بە تایبەت هێزی سوپا دەستبگرێت بە سەر خاکی

وڵاتانی ترەوەو، سیاسەتی ئیمپریالیزم، سیاسەتێکی بێ ئەخلاقانەیە چونکە وڵاتانی بەهێز هەوڵ ئەدەن وڵاتانی لاوازی بێ هێز بتاسێنن و، هەرچی سامانیان
هەیە ببەن و، لەم بارەیەوە { فلادمیر ئیلتچ لێنین} ئەڵێت : ئیمپریالیزم بڵندترین قوناغەکانی سەرمایەدارییە.

بوش پاڵەوان نەبوو بەڵکو تاوانباری جەنگ بوو، با بە چەند دێرێك (مشتێك لە خەروارێك) ئەم پاڵەوانە بە هەوادارانی بناسێنین :
بوش لە ساڵی 1944 بۆ مولازم لە سوپای ئەمریکاو، بە فرۆکەی جەنگی لە جۆری (گرومان تی. بی. ئێف ئەفێنجێر) هێرشیکردە سەر

دامودەزگاکانی جاپۆن و، هەزاران کەس بوونە قوربانی و، بوش سەرەرای ئەوەی فڕۆکەکەی تووشی لێدان بوو بەربووەوەو، بە پەرەشووت خۆی رزگارکردو، هەروا لەو جۆرە کارانەو خەڵك کوشتن بەردەوام بوو. هێرشکردنە سەر وڵاتی پەنەما کە ژمارەی دانیشتوانی دوو ملیۆنە و، فڕۆکە جەنگییەکانی ئەمریکا دوو بۆمبیان خستەخوارەوەو، قورسی هەر بۆمبێك (1000) رەتڵ بوو، گەرەکیی کرێکارانی هەژاری گرتەوەو، بووە هۆی کوشتنی (4000) هەزار هاوڵاتی و، نزیکەی 50000 بەبێ خانوو مانەوەو، سەربازەکانی ئەمریکا بەنزیینیان کردەسەر 30 تەرمی کوژراوەکان و، ئاگریان تێبەرداو سووتێنران و، پاشان بوونە خۆراکی سەگەیل.

ئۆرلاندۆ بوش (هاوڵاتییەکی کوبی) بوو، لە کاتی شۆرشی کوبا لە ساڵی 1959 هەڵهات و، چووە ئەمریکاو، لە ساڵی 1968 وە دەستگیر کراو بە 10 ساڵ سزادراو، پاشان لە ساڵی 1972 ئازاد کراو چووە فەنزویلاو، دیسانەوە بە هۆی تەقاندنەوەی فڕۆکەیەکی کوبی بە { 73} سەرنشین و، لە ناویاندا تیمێکی وەرزشی کوبا Fencing گیراو سزادراو، لە دوای چەند ساڵێك بە هۆی مافەکانی مرۆڤەوە بەرەڵا کراو، گەرایەوە بۆ ئەمریکاو.جاریکی تر گیراو، بە پێی فەرمانێکی ""پاڵەوان"" بوش ئازاد کرا.
سەرۆك بوش داوایکرد یارمەتی سەدام حوسەین و عێراق بدرێت بە پارەو چەك و، بۆ ئەو مەبەستە فەرمانی دەرکردو، ئەوە بوو وەزارەتی دەرەوە 73 رێکەوتننامەی چەکی لە گەڵ عێراق بەست، زوربەی چەکەکان مەترسیدار بوون (چەکی بیولوجی و کیمیاوی) و، هەر لەو رووەوە بەناو قەرزو، لە رێی(ئەتەلانتا بانك) چەندین ملیۆن دۆلاریان پێشکەش بە رژێمی سەدامی دیکتاتۆر کردو، ئاگری شەری عێراق – ئێرانیان زیاتر خۆش کردو، سەدام هەمان یارمەتییەکەی جورج بوش لە ئەنفالی گەلی کوردستان بەکار هێناو، پێویستە هەموو کەس بزانێت ئەمریکا بە دوای بەرژەوەندی خۆی ئەگەرێت.

تاوانەکانی جورج بوش زۆرن و، بێ لە کوشتن و یارمەتیدانی رژێمە کۆنەپەرست و دیکتاتۆرەکان، تاوانی تر هەیە وەك: گیچەڵی سیکسی، بازرگانی بە ماراجوناو مادە هوشبەرەکان و،زۆر شتی بێ ئەخلاقانە.

7/12/2018

وا ڕۆژهەڵات … ڕۆستەم خامۆش

چەند جوانە وا ڕۆژهەڵات
ڕۆشەن بوو خاکی وڵات

نەما کاتی پشووی شەو
منیش هەڵساوم لە خەو

دەم و چاوم جوان دەشۆم
نانی بەیانی دەخۆم

جلی خاوێن دەپ□ش□م
زیرەکم خاوەن ه□ش□م

دەڕۆم بۆ قوتابخانە
کە بۆ ژین چراخانە

بۆ هیوای گەش و ڕوونم
بە دڵ شەیدای فێربوونم